

Anmälan med anledning av visitation av elevskåp på Stenungskolan i Stenungsunds kommun

Beslutet i korthet: Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot husrannsakan.

Eleverna på en skola hade tillgång till var sitt elevskåp som de hade egna lås till. Av kommunens rutiner för drogfri skola samt information om elevskåp framgick att skåpen var skolans egendom och utlånades till elever för förvaring av skolrelaterat material. Vidare framgick att skolan hade rätt att öppna skåpen vid misstanke om att något otillåtet förvarades där.

Den 9 december 2016 sökte skolans rektor igenom ett antal elevskåp. Föräldrarna till en av eleverna anmälde rektorn till JO och hävdade att rektorns agerande stred mot reglerna i regeringsformen och mot skolans riktlinjer.

JO konstaterar att elevskåpen, med hänsyn till syftet med dem och de villkor under vilka eleverna får låna dem av skolan, inte kan anses vara slutna förvaringsutrymmen i förhållande till skolan. Åtgärden från skolledningens sida att visitera skåpen var därför inte att anse som en husrannsakan i regeringsformens mening.

JO kommer fram till att det inte finns någon anledning att kritisera visitationen av elevskåpen.

Anmälan

I en anmälan till JO den 19 december 2016 klagade AA och BB på rektorn för Stenungskolan i Stenungsunds kommun. De uppgav bl.a. följande:

Deras 13-åriga dotter går på Stenungskolan. På skolan hade eleverna tillgång till var sitt elevskåp, som de hade egna lås till. Skolan hade inte tillgång till några extranycklar. Den 9 december 2016 hade rektorn sökt igenom dotterns och hennes klasskamraters elevskåp. Dottern hade inte meddelats misstanke om något som skulle kunna utgöra grund för en sådan åtgärd. Hon kunde med hänsyn till sin beroendeställning till rektorn inte heller anses ha samtyckt till intrånget. Rektorns agerande stred mot reglerna i regeringsformen om bl.a. husrannsakan och mot skolans riktlinjer.

Till anmälan fogades ett dokument med kommunens rutiner: Drogfri skola (dnr 847/12) inklusive bilagor. Av dokumentet framgick bl.a. följande:

Skolans rättigheter och skyldigheter i samband med visitation av elevskåp

I skolans arbete med att aktivt bekämpa drogmissbruk är det viktigt att skolan har möjlighet att öppna och visitera de elevskåp som eleverna har tillgång till på skolan. Syftet med skåpen är att eleverna ska ha någonstans att förvara framför allt de läromedel som behövs för skolarbetet. Detta innebär att endast skolrelaterat material får finnas i skåpen. Mot bakgrund av detta syfte och utifrån att skåpen är skolans egendom, har skolans personal rätt att öppna och visitera elevskåpen vid misstanke om att något otillåtet förvaras där. Visitationen av skåpet får dock inte göras mer ingående än vad som är nödvändigt med hänsyn till undersökningens syfte att säkerställa ordningen i skolan. Rektor eller den rektor delegerat uppgifter till visiterar skåpet, alltid tillsammans med någon mer person ur skolans personal.

I bilagan ”Information om elevskåp” angavs följande:

Regler för användande av elevskåp

Skåpet är skolans egendom och utlånas till eleven för förvaring av läromedel och annat skolrelaterat material, väska och ytterkläder.

Värdesaker bör ej förvaras i skåpet. Eventuell förvaring av värdesaker sker på egen risk.

Föremål förbjudna enligt lag, eller av ordningsskäl otillåtna föremål får ej förvaras i skåpet.

Kladd, klistermärken eller skadegörelse på och i eget eller andras skåp följs alltid av kontakt med hemmet. Rätten att disponera skåp kan dras in och skada skall alltid ersättas.

Skolan har rätt att öppna skåpet vid misstanke om att något otillåtet förvaras där. I första hand ges eleven möjlighet att själv öppna skåpet i närvaro av två företrädare för skolan. Om detta inte är möjligt har skolan rätt att öppna skåpet. Föräldrarna informeras om åtgärden.

Byte av skåp mellan elever är inte tillåtet.

Utredning

JO begärde att Kommunstyrelsen i Stenungsunds kommun skulle yttra sig över det som AA och BB hade anfört i sin anmälan. I ett yttrande, undertecknat av kommunstyrelsens ordförande, anförde kommunstyrelsen bl.a. följande:

Ärendet

Bakgrund

Kommunen har med anledning av anmälan till JO förvissat sig om händelseförloppet genom samtal med rektorn för den aktuella skolenheten. Rektorn har till kommunen uppgett följande.

Alla elevskåp i skolan har eller kommer att undersökas under läsåret 2016/2017. Bakgrunden är den lokala problembilden runt äldre elever i allmänhet och elever i årskurs sju i synnerhet. Förekomsten av tobak och alkohol har upplevts som anmärkningsvärd under senare år med sin kulmen under hösten 2016. Elever på den för anmälan aktuella grundskolenheten har under föregående och pågående läsår frekvent handlat alkohol av varandra inuti och i anslutning till skolan. Skolans geografiska placering, centralt i kommunen, bedöms även haft viss inverkan på förekomsten av alkohol. En kontroll av samtliga skåp för att dels stävja alkoholhandeln, dels visa att handeln är oacceptabel, bedömdes som lämplig åtgärd.

Genomförande

Redogörelsen nedan utgår ifrån det aktuella fallet även om kontrollförfarandet i allt väsentligt ser likadant ut vid varje öppning av skåp.

Rektorn inledde ett lektionstillfälle med att informera om att hela klassens skåp kommer att kontrolleras, varför en kontroll genomförs samt att ingen misstänks för något. Medan lektionen fortskred ombads eleverna att en och en alternativt två och två komma ut till skåpen där rektor och kurator fanns. Eleverna gavs möjlighet att vägra, även om ingen nyttjade denna möjlighet.

Den för anmälan aktuella eleven ombads öppna sitt skåp och ta ut sina personliga tillhörigheter. Därefter undersökte rektorn okulärt det aktuella skåpet och kunde konstatera att inget otillåtet fanns. Någon kontroll av eleven eller elevens personliga tillhörigheter genomfördes inte. I vissa skåp har rektorn lyft på enstaka papper för att kunna se hela skåpet, det är dock oklart om så skedde i det aktuella skåpet.

Eleverna på den aktuella skolan har egna lås och skolledningen innehar inga dubblettnycklar.

Information

Samtliga elever har i samband med läsårsstart informerats om skåpen samt vad som får förvaras däri. Därutöver informerades samtliga vårdnadshavare på föräldramöten under föregående läsår. Däremot har inte vårdnadshavare till de elever som började högstadiet höstterminen 2016 informerats.

Kommunens bedömning

Genomförande

Syftet med låsta elevskåp är att tillhandahålla förvaring av läromedel och andra förnödenheter för skolarbetet samt att hindra stölder av dessa, inte att förse eleverna med ett helt privat utrymme. Syftet med skåpen torde stå klar för eleverna då de erhållit information.

JO har tidigare uttalat att kroppsvisitation inte enbart är en kontroll av vad någon har på sig utan även undersökning av föremål som någon bär med sig, exempelvis väskor (se JO:s ämbetsberättelse 2004/05 s. 340). Då rektorn inte kontrollerat eleven eller eventuella personliga tillhörigheter gör kommunen bedömningen att sådan kroppsvisitation som avses i 2 kap 6 § RF inte ägt rum.

JO har tidigare även uttalat att elevskåp inte bedöms vara förvaringsutrymmen som är slutna i förhållande till skolledningen (se exempelvis JO:s ämbetsberättelse 1988/89 s. 354). Kommunen anser därav att föreliggande ärende inte utgjort en husrannsakan i regeringsformens mening. Det faktum att eleven medhaft eget lås medför ingen annan bedömning från kommunen.

Information

Rektorn har uppgett att eleverna informerats men att vårdnadshavarna till elever i årskurs sju inte informerats. Kommunen finner inga skäl att betvivla dessa uppgifter. Kommunen anser att vårdnadshavarna borde fått information både vid skolstart och efter att en kontroll genomförts. Vidare anser kommunen att det vore önskvärt med ett uttalande från JO om information till elever bör formaliseras, exempelvis genom att eleven undertecknar på en blankett att eleven erhållit informationen.

Kommunens riktlinjer

Av kommunens riktlinjer framgår att skolan har rätt att öppna elevskåp vid misstanke. Kommunen kan konstatera att den aktuella eleven inte varit misstänkt för något. Kommunen kan även konstatera att det har funnits en problembild på den aktuella enheten varför rektorn möjligen haft fog för att kontrollera samtliga

skåp men att rektorn i så fall skulle informerat samtliga vårdnadshavare att en kontroll skulle ske av samtliga skåp under läsåret.

Kommunen kan slutligen konstatera att riktlinjerna för *Drogfri skola* inte åtföljts men de är heller inte juridiskt bindande.

AA och BB kommenterade remissvaret och uppgav bl.a. att ingen information om att skåpsvisitation skulle göras hade framkommit varken före eller efter händelsen som var grund för anmälan samt att eleverna i Stenungsund inte hade klart för sig under vilka villkor de disponerade elevskåpen.

Bedömning

Enligt 2 kap. 6 § andra meningen regeringsformen, RF, är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång.

Med husrannsakan avses varje undersökning som en myndighet genomför av hus, rum eller slutet förvaringsställe (prop. 1975/76:209 s. 147).

JO har tidigare funnit att åtgärden att öppna elevskåp och visitera deras innehåll inte varit att anse som husrannsakan i RF:s mening. Se JO 1978/79 s. 396, JO 1988/89 s. 352 (dnr 1574-1987), JO:s beslut den 1 mars 1991 i dnr 2819-1990 samt JO 2004/05 s. 357 (dnr 1924-2002).

Avgörande för om grundlagsbestämmelsen om skydd mot husrannsakan kan bli tillämplig på den aktuella situationen är om elevskåpen utgör slutna förvaringsutrymmen gentemot skolan.

Av Stenungsunds kommuns rutiner för drogfri skola samt ”Information om elevskåp” framgår bl.a. följande: Skåpet är skolans egendom och det utlånas till eleven för förvaring av läromedel och annat skolrelaterat material, väska och ytterkläder. Föremål förbjudna enligt lag, eller av ordningsskäl otillåtna föremål får ej förvaras i skåpet. Skolan har rätt att öppna skåpet vid misstanke om att något otillåtet förvaras där. I första hand ges eleven möjlighet att själv öppna skåpet i närvaro av två företrädare för skolan. Om detta inte är möjligt har skolan rätt att öppna skåpet. Föräldrarna informeras om åtgärden.

Med hänsyn till syftet med elevskåpen och de villkor under vilka eleverna får låna skåpen av skolan kan elevskåpen inte anses vara slutna förvaringsutrymmen i förhållande till skolan. Den omständigheten att skolan inte har nycklar till skåpen föranleder ingen annan bedömning. Åtgärden från skolledningens sida att visitera skåpen är därför inte att anse som en husrannsakan i RF:s mening.

Kommunstyrelsen har uppgett att samtliga elever har fått information i samband med läsårsstart om skåpen och vad som får förvaras däri. Anmälarna hävdar dock att informationen varit bristfällig och att eleverna inte har haft klart för sig under vilka villkor de disponerat elevskåpen.

Då uppgifterna om lämnad information från skolans sida är motstridiga finner jag inte grund för att rikta kritik mot skolan i denna del. Jag vill dock understryka att det är av stor vikt att eleverna har klart för sig under vilka villkor de disponerar elevskåpen. Annars finns det risk för att eleverna uppfattar sig som utsatta för integritetskränkande övergrepp i samband med sådana händelser som kontrollen av skåpen på Stenungskolan. Skolan har ansvaret för att informera eleverna om att dessa utrymmen endast är avsedda för förvaring av böcker och andra hjälpmedel som är nödvändiga för skolarbetet samt att de inte är slutna i den meningen att de skyddas från skolledningens insyn.

Enligt kommunens riktlinjer har skolan rätt att öppna elevskåp vid misstanke om att något otillåtet förvaras där. Om det inför kontrollen av elevskåpen på Stenungskolan fanns en sådan välgrundad misstanke är en bedömningsfråga. JO brukar normalt sett inte uttala sig i sådana frågor och jag finner inte anledning att närmare utreda och ta ställning till om bedömningen i detta fall var korrekt.

Sammanfattningsvis finns det ingen anledning för mig att kritisera visitationen av elevskåpen.

Ärendet avslutas.